

кому майбутньому, дасть надію, що ця проблема буде вирішена в позитивному руслі.

Список літератури: 1. Закон України «Про авторське право та суміжні права» від 23.12.1993р. // - Відомості Верховної Ради України. 1994. №13. 2. Цивільний Кодекс України. Проект від 25 серпня 1996р. // Українське право. №2(4). 1996. 3. Правові та естетичні аспекти охорони інтелектуальної власності артистів-виконавців та виробників фонограм. К., 2000. 4. Л.Тимофієнко Охорона прав артистів-виконавців //Інтелектуальна власність. 2000. №8-9. 5. Шишка Р.Б. Правоотношения в сфере шоу-бизнеса //Бизнес Информ. 1998. №19.

Надійшла до редколегії 10.03.2001р.

*К.М.Соколецька,
здобувач каф. правових основ підприємницької діяльності
Нац. ун-ту внутр. справ*

ЩОДО ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ ІНОЗЕМНИХ ГРОМАДЯН В УКРАЇНІ

Питання про правовий статус фізичних осіб - як суб'єктів цивільно-правових відносин в тому числі іноземних громадян, які до них відносяться, має дуже велике значення в цивільному праві будь-якої держави. Це підтверджується тим, що незалежно від системи побудови цивільного законодавства, пандектної чи інституційної, в усіх країнах, враховуючи Україну, питанням правового положення суб'єктів цивільного права приділяється основна увага.

Так, в Цивільному кодексі України (далі ЦК). та в його проекті, загальні положення про фізичних осіб розміщені зразу за основними положеннями цивільного права.

В ЦК України, в проекті ЦК прямої вказівки, що іноземні громадяни виступають суб'єктами цивільних відносин немає. В названих актах говориться про фізичних осіб. Конституційне положення про те, що іноземці та особи без громадянства, які знаходяться в Україні на законних підставах, користуються такими ж правами та свободами, а також несуть такі ж обов'язки, як і громадяни України, - за виключеннями, встановленими Конституцією України, Законами або міжнародними угодами України (ст. 26 Конституції України) знаходить своє відображення у восьмому розділі ЦК «Правоздатність іноземних громадян та осіб без громадянства. Застосування цивільних законів іноземних держав і міжнародних угод» в ч.1 ст.565 прямо говориться, що іноземні громадяни користуються в Україні цивільною правоздатністю нарівні з українськими громадянами. В зв'язку з цим відсутність вказівок в загальній частині ЦК щодо іноземних громадян як суб'єктів цивільного права, доповнюється визнанням за ними цивільної правоздатності, згідно законодавству України. Вони не можуть мати суб'єктивні цивільні права та обов'язки. При цьому не мала б значення та обставина, що правова система країни громадянства іноземця, що прибув в Україну, не знає юридичної категорії «правоздатність» та її не закріплює.

Для визначення цивільно-правового статусу іноземних громадян, перш за все, необхідно в'яснити саме поняття правового статусу. Необхідно відмітити, що в науці не визначене загальноприйняте поняття правового статусу особи.

Існують різні точки зору щодо питання існування правового статусу окремо від правовідносин, щодо питання його змісту та інших положень.

В розумінні правового статусу «оформилися по суті дві полярні позиції: перша, так звана, нормативна, традиційна, прибічники якої визначають правовий статус як сукупність прав та обов'язків, сутність якої виражається в значно широкому наборі різноманітних правових явлень наряду з правами та обов'язками» [1, с.60].

Наприклад, В.В.Мальков пропонує найбільш містку конструкцію єдиного правового статусу, в яку включає три складові частини: структуру, об'єм змісту, механізм регулювання.

Існує цілий ряд і інших позицій при визначенні правового статусу, які відрізняються по колу понять правових елементів, які включаються в поняття та розглядаються (громадянство, правоздатність, дієздатність, права та обов'язки, принципи, інтереси тощо), що вкладаються дослідниками в поняття правового статусу особистості. Більшість авторів включає в його зміст основні права та обов'язки громадян. При цьому, мабуть, безспірним є те, що основним змістом правового статусу фізичної особи є її права, свободи та обов'язки, які є найважливішими елементами правового статусу, а всі інші із вказаних елементів, як відмічає А.П.Таранов, так чи інакше, групуються навколо них» [2, с.58]. Якраз по змісту цивільних прав, свобод та обов'язків можна робити висновок щодо правового статусу громадян як сукупності їх прав та обов'язків.

Говорячи про правовий статус іноземців, ми розділяємо традиційне розуміння правового статусу фізичної особи як сукупності прав та обов'язків. При цьому, вказуючи на недопустимість, з однієї сторони, змішувати це поняття з поняттям «правовий режим», а з іншої - відмічаючи необхідність чіткого розмежування правового статусу іноземця як суб'єкта цивільного права та правового статусу іноземця як громадянина - суб'єкта інших відносин, котрі по своїй природі не є цивільно-правовими (наприклад, кримінально-правові, адміністративно-правові, конституційні, міжнародні, публічні відносини та ін.).

Юридичні категорії «правовий статус» та «правовий режим» хоча й зв'язані між собою, - взаємообумовлені, однак несуть різний зміст.

Так, правовий статус іноземців розкривається через сукупність прав та обов'язків, що надаються їм в країні місцезнаходження. Правовий режим означає становлення в праві основних положень принципового характеру, згідно яких будується конструкція правоздатності іноземних громадян в країні знаходження та створюється правовий механізм реалізації дієздатності.

В міжнародному приватному праві прийнято розрізняти наступні види правових режимів: національний, режим найбільшого благосприяння, преференціальний режим, спеціальний режим та режим реторсій.

Основним режимом, що встановлює цивільно-правове положення іноземців в Україні є національний режим, при якому іноземці по правовому статусу прирівнюються до громадян України. Дія цього правового режиму підтверджує визнання Україною міжнародно-правового принципу безумовного обмеження дискримінації іноземних громадян на будь-яких підставах.

Режим найбільшого благосприяння, як правило, встановлюється в сфері міжнародної торгівлі та оподаткування. Цей режим означає надання Україною на своїй території громадянам інших держав таких сприятливих умов, котрими користуються або будуть користуватися на її території громадяни будь-якої іншої держави.

Преференціальний режим – це пільговий режим, що надається однією державою іншій, без надання третім країнам.

Наприклад, вказаний режим частіше всього застосовується у вигляді знижок та ввізного мита на товари, що ввозяться на територію – преференційні ставки.

Спеціальний режим надається певним іноземним громадянам у вигляді вилучення вказаних осіб з-під юрисдикції держави перебування, як правило щодо питань, пов'язаних із здійсненням останніми представницьких функцій. Так, вказаний режим надається співробітникам дипломатичних та консульських представництв, міждержавних організацій.

Режим реторсій пов'язаний з становленням в державному законодавстві певних обмежень для громадян тієї держави, де обмежуються права громадян України.

Необхідність розмежування цивільно-правового статусу та публічно-правового статусу іноземних громадян, полягає в різній юридичній природі та характері вказаних відносин.

В першому випадку, як справедливо вказував О.А.Пушкін, мова йде про права людини як про права її в якості суб'єкту цивільного права, якими вона має користуватися в будь-якому цивілізованому суспільстві, а не про права її як громадянина, які регламентуються нормами публічного права [3, с.78].

Вивчення питання про цивільно-правовий статус іноземців зв'язаний з розумінням та осмисленням теоретичних положень міжнародного приватного права. Приймаючи деякі з них до уваги, можна стверджувати про необхідність розуміння правового статусу іноземців в широкому та вузькому розумінні.

Це пояснюється тим, що при знаходженні іноземців на території України вони підкоряються двом правопорядкам: правопорядку країни знаходження та правопорядку країни громадянства. З цих позицій можна стверджувати про їх цивільно-правовий статус в широкому розумінні, як про сукупність цивільних прав та обов'язків, які іноземним громадянам надаються законодавством України і законодавством країни їх громадянства.

При дослідженні цивільно-правового положення іноземних громадян, ми виходимо з його розуміння у вузькому розумінні, тобто із аналізу лише тих прав та обов'язків, котрі надаються іноземцям як суб'єктам цивільного права України.

Розглядаючи правовий статус іноземців в даному контексті, слід вказати на те, що це складне багатовидове явище. Розділяючи при цьому позицію Н.В. Вітрука, можна говорити про загальний, спеціальний та індивідуальний цивільно-правовий статус іноземних громадян.

Загальний цивільно-правовий статус іноземних громадян - це вихідна визначаюча їх позиція як суб'єктів цивільних правовідносин, це свідчення їх рівних правових можливостей незалежно від країни громадянства та інших факторів. Змістом загального правового статусу іноземців виступають всі цивільні права та обов'язки, що, в свою чергу, складають зміст цивільної правоздатності громадян України, за виключенням окремих витягів, встановлених в Українському законодавстві (наприклад, обмеження права власності на землю).

Згідно з загальним цивільно-правовим статусом іноземців, вони мають усі майнові та особисті немайнові права, включаючи право на захист від неправомірних дій будь-яких суб'єктів цивільного права. З цих позицій цивільні права, що регламентуються цивільним законодавством України, належить всім іноземним громадянам в рівній мірі. Вони звернуті до всіх і кожного та є змістом загального цивільно-правового положення іноземців.

У відношенні спеціального правового статусу найбільше розповсюдження отримала думка, що це спеціальні права та обов'язки певної категорії людей, об'єднані специфічними рисами їх соціального класового, службового, сімейного і тощо.

В плані нашого дослідження можна говорити про спеціальний цивільно-правовий статус іноземців: підприємців, інвесторів, співробітників дипломатичних, консульських установ і міждержавних організацій, осіб, що навчаються в Україні та ін. Кожна із вказаних категорій громадян має сукупність спеціальних, тільки їм належних цивільних прав. Індивідуальний цивільно-правовий статус іноземних громадян є сукупністю прав та обов'язків, котрі належать конкретній фізичній особі як індивіду.

Таким чином, проведений короткий аналіз такої юридичної категорії як цивільно-правовий статус іноземних громадян дозволяє дійти до наступних висновків : 1) Правовий статус іноземних громадян слід розглядати в двох аспектах: в широкому розумінні як сукупність прав та обов'язків, які надаються іноземцям законодавством України і законодавством країни їх громадянства, і в вузькому розумінні, як сукупність прав і обов'язків, які надаються іноземцям як суб'єктам цивільного права України; 2) Слід розрізняти загальний, спеціальний та індивідуальний цивільно-правовий статус іноземців; 3) Необхідно проводити чітке розмежування правового статусу іноземця як суб'єкта цивільного права і правового статусу іноземця як громадянина, - суб'єкта інших, не цивільно-правових відносин.

Список літератури: 1. Мананкова Р.П. О правовом статусе гражданина СССР // Вопросы совершенствования гражданско-правового регулирования. Томск. 1983. 2. Таранов А.П. и др. Конституционные права и обязанности советских граждан К., 1985. 3. Гражданское право Украины. Учебник / Под ред. проф. А.А.Пушкина, доц. В.М.Самойленка. Х., 1996.

Надійшла до редколегії 06.03.2001р.